

stadsgeschiedenissen van Den Haag en Haarlem is opgetreden, terwijl er aan de andere kant voldoende sprake is van gespecialiseerde kennis. De auteurs hebben voor het merendeel een Alkmaarse achtergrond. Naast de stadsarcheoloog hebben drie (oud-)medewerkers van het Regionaal Archief, de gemeentesecretaris en de waterstaatshistoricus van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier stukken geschreven. De andere drie auteurs hebben zich eerder bezig gehouden met onderzoek naar ontwikkelingen in het noordelijk deel van Noord-Holland, waaronder Alkmaar.

Het boek is mooi vormgegeven met een overvloed aan prachtig illustratiemateriaal. Verreweg de meeste afbeeldingen komen uit het Regionaal Archief, terwijl ook het Stedelijk Museum Alkmaar en de afdeling monumenten en archeologie van de gemeente een flinke bijdrage hebben geleverd. Incidenteel komen reproducties van elders, zoals dat van het beroemde Laurentiusaltaar uit de Grote Kerk, die sinds 1581 in de Domkerk van het Zweedse Linköping hangt (178). De goed gekozen foto's in de hoofdstukken over de twintigste eeuw moeten voor de Alkmaarse lezer een feest van herkenning zijn. De smaakvolle uitvoering van het lijvige werk is mogelijk gemaakt door een groot aantal sponsors, die op de laatste pagina worden genoemd. Opmerkelijk genoeg ontbreekt daarbij de grootste onderneming van Alkmaar en omstreken: de DSB-Bank. De bank en zijn oprichter, Dirk Scheringa, worden in de tekst wel genoemd: als sponsor van voetbalclub AZ. Deze vereniging krijgt ruime aandacht. De auteur van het hoofdstuk over sport, oud-gemeentearchivaris en oud-Kamerlid Gerrit Valk, is erop gepromoveerd.

Dit boek bedient de dubbele doelgroep van de moderne stadsgeschiedenis: geïnteresseerde leken met een lokale binding en professionele (cultuur-)historici, die vergelijkingsmateriaal zoeken om lokaal-regionale ontwikkelingen in een breder kader te plaatsen. Dit vergelijkende perspectief bieden ook verscheidene auteurs van het Alkmaarse boek. Voor de professionele doelgroep is het wel spijtig dat de redactie heeft afgezien van een notenapparaat, waardoor ook de herkomst van de citaten onduidelijk is. De lezer die meer wil weten, moet het doen met een beredeneerde bibliografie, ook een alfabetische ontbreekt. Deze verzuchting neemt niet weg dat de conclusie na lezing moet zijn dat de *Geschiedenis van Alkmaar* een aanwinst is.

R.E. de Bruin, Universiteit Utrecht

Leenknecht, G.-J., Kubben, R., Jacobs, B.C.M., *Opstand en eenwording. Een institutionele geschiedenis van het Nederlandse openbaar bestuur* (Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2006, xii + 270 blz., €18,-, ISBN 978 90 5850 234 6).

Het vinden van passende handboeken voor het tertiaire onderwijs is vaak problematisch. De inhoud moet in voldoende mate aansluiten bij de studierichting, het collegethema en jaarniveau – nog afgezien van de noodzaak om de omvang in de pas te laten lopen met het aantal pagina's dat als studielast geldt.

De ideale combinatie van al deze variabelen is zelden voorhanden, zodat regelmatig de noodgreep van extra mondelinge informatie en readers of syllabi wordt toegepast. Sommige docenten geven daarom de voorkeur aan de tijdrovende oplossing zelf een handboek samen te stellen dat zij precies op maat kunnen snijden. Voor deze weg kozen ook drie rechtshistorici van de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur ten behoeve van hun vak ‘Geschiedenis van de Publieke Instituties’.

In de inleiding van hun handboek onderstrepen de auteurs het nut en belang van historische kennis, in dit geval van het Nederlandse bestuurlijke verleden vanaf de Bourgondische tijd. Via bekende open deuren benadrukken zij dit, bijvoorbeeld in relatie tot het huidige debat over de nationale identiteit. Daarna volgt de ontwikkeling van de staatsinstellingen, verdeeld in zes voor de hand liggende hoofdstukken: de Bourgondisch-Habsburgse periode, de Opstand in combinatie met de Republiek, de Bataafs-Franse tijd, het Koninkrijk samen met de Belgen, de periode tot de Pacificatie van 1917 en de tijd nadien. Al deze hoofdstukken beginnen met een encyclopedisch overzicht van het te behandelen tijdvak, met aandacht voor politiek, economie en cultuur. Daarna komen de hoofdlijnen van de staatsinrichting aan de orde, die vervolgens via de ontwikkeling van de staatsinstellingen – inclusief de ambtenarij en het lokale en regionale bestuur – nader worden uitgediept.

De volgorde in de hoofdstukken van dit boek, van algemeen naar specifiek, impliceert enige herhaling. Didactisch gezien kan dit geen kwaad, maar deze opbouw heeft ook zijn lastige kanten. Zo worden diverse termen en kwesties in eerste instantie vaak zonder verwijzing slechts genoemd en pas verderop uitgewerkt of verklaard. De indices achterin het boek kunnen hierbij echter de helpende hand bieden. *Opstand en eenwording* heeft bovendien enkele nuttige bijlagen, met een chronologisch overzicht van de historische context en de openbare instellingen, alsook enkele lijsten van de Nederlandse soevereine vorsten en andere hoge autoriteiten, de kabinetten vanaf 1848 en de bekendste landelijke politieke partijen. Tevens worden alle hoofdstukken afgesloten met een thematisch ingedeelde bibliografie, bedoeld voor verdere studie.

In historische overzichtswerken, vooral die een lange periode bestrijken, vindt iedere vakgenoot altijd wel enkele onjuistheden of passages die volgens hem anders hadden gekund. Zo kan ten aanzien van *Opstand en eenwording* worden opgemerkt dat veel historici tegenwoordig de term ‘donkere middeleeuwen’ (9) als ouderwets ervaren. Ook behoorde Doornik niet tot de Bourgondische gebieden (27), maar werd dit stedelijke gebied in 1521 door de Habsburger Karel V ingelijfd. Verder heeft ‘het jaar nul’ (189) nooit bestaan en is het gezocht de functie van bestuurder als oudste beroep van de wereld voor te stellen (1). Hoewel samenvatten de kunst van het weglaten is, is de aandacht voor het bestuur van de voormalige koloniën en overzeese gebiedsdelen in dit boek aan de magere kant. Het zevende hoofdstuk over de positie van Nederland in Europa is daarentegen te lang. Dit begint zelfs met de Romeinen en vervolgt in ruim vijftien pagina’s met de geschiedenis van Europa als idee tot de Tweede Wereldoorlog. Het gaat hier weliswaar om belangwekkende stof, maar men kan zich afvragen of deze informatie in dit handboek op zijn plaats is. Daarna volgen een uiteenzetting van het naoorlogse Europese integra-

tieproces en een uitleg van de Europese instituties. Deze twee onderdelen horen uiteraard wel thuis in een boek over Nederlandse publieke instellingen, nu Nederland al geruime tijd in het kader van de Europese Unie functioneert.

In een afsluitend hoofdstuk proberen de auteurs de veranderingen in het Nederlandse staatsbestel van de afgelopen zes eeuwen te verklaren, onder andere aan de hand van de titel van hun boek. Deze wijzigingen zouden het gevolg zijn van enerzijds radicale breuken met het verleden en anderzijds reacties daarop in de vorm van het zoeken naar consensus. Hier hadden de buitenlandse invloeden als verklarende factor in de ontwikkeling van de Nederlandse staatsinstellingen sterker aangezet kunnen worden. In de voorgaande hoofdstukken worden deze wel voldoende belicht.

Bovenstaande punten van kritiek doen niets af aan de kwaliteit van dit prima leesbare studieboek, dat qua leerstof zonder twijfel degelijk en evenwichtig is. Het traditionele karakter van de institutionele geschiedenis hadden de auteurs echter kunnen doorbreken door meer aandacht te schenken aan aspecten van politieke cultuur. Nadelig is verder de volle bladspiegel, mede door het ontbreken van verhelderende schema's en aantrekkelijke illustraties. Maar daar staat een lage aanschafprijs tegenover, die voor geen student een beletsel hoeft te zijn. Dit boek verdient met andere woorden een ruimer gebruik dan alleen in Tilburg.

Joop W. Koopmans, Rijksuniversiteit Groningen

MIDDELEEUWEN

Mulder-Bakker, A.B., *Verborgten vrouwen. Kluizenaressen in de middeleeuwse stad* (Middellevse studies en bronnen 106; Hilversum: Verloren, 2007, 160 blz., €19,-, ISBN 978 90 6550 996 3).

In dit boek staan vrouwen centraal die, hoewel ze zich terugtrokken uit de wereld, midden in de samenleving bleven staan. Vrouwen die meestal een heel leven achter zich hadden, en zich soms pas na het overlijden van hun echtgenoot en de volwassenheid van kinderen konden wijden aan een min of meer zelfstandig leven, gebaseerd op hun eigen intellectuele en spirituele prioriteiten. Dat is het beeld dat Mulder-Bakker schetst in dit merkwaardige boek, waarin ze in een toegankelijke taal opgestelde hoofdstukken afwisselt met beeldessays. In wezen gaat het om een ge vulgariseerde en door het beeldmateriaal ook aangevulde versie van haar boek *Lives of the Anchoresses. The Rise of the Urban Recluse in Medieval Europe*. Hierin stond het fenomeen van de stadskluizenaressen centraal, vrouwen die vooral in de streken tussen Seine en Elbe in betrekkelijk groten getale hun toevlucht zochten tot een leven van afzondering in de sterk geurbaniseerde samenleving van de twaalfde tot de vijftiende eeuw. In haar wetenschappelijke studie heeft Mulder-Bakker die schijnbare paradox met succes verklaard, en dit boek is daarvan de uitloper,